

Fråga om avskrivning av studielån på grund av synnerliga skäl.

Lagrum:

8 kap. 12 § studiestödslagen (1973:349)

J.F. hade haft diabetes sedan tonåren. Under sjätte terminen på sjuksköterskeutbildningen år 2000 fick hon avbryta sina studier på grund av allvarliga diabetesrelaterade komplikationer, bl.a. grava synsvårigheter och svår njursvikt. Hon hade därefter haft svårt att klara av sitt dagliga liv och någon förbättring var inte att vänta. Hennes medicinska besvär medförde stora kostnader, vilket innebar att hennes ekonomi var ansträngd. J.F. ansökte därför hos Centrala studiestödsnämnden om avskrivning av sitt studielån.

Centrala studiestödsnämnden, CSN, avslog i beslut den 9 april 2010 J.F:s ansökan om avskrivning av studielån med motivering att hon inte uppfyllde villkoren att Försäkringskassan beviljat hel sjukersättning utan tidsbegränsning samt att hennes sammanlagda inkomst inte var lägre än 2,5 prisbasbelopp per år (106 000 kr år 2010). Det förelåg inte synnerliga skäl för avskrivning.

J.F. överklagade CSN:s beslut och yrkade att hennes studielån skulle avskrivas. Hon anförde bl.a. följande. Sedan hon flyttade till sin lägenhet år 2003 har hyran chockhöjts på grund av en renovering. Hon har sedan dess sökt ett billigare boende utan att lyckas. Hon måste ha en handkappanpassad lägenhet och eftersom hon är mycket beroende av sin personliga assistent vill hon att de bor någorlunda nära varandra. Hon har blivit nekad hjälp av socialtjänsten. Alltsedan hyreshöjningen har hon fått ekonomiskt bistånd av sin mor.

Av handlingarna i målet framgick att J.F. beviljades sjukersättning tills vidare fr.o.m. januari 2011, att ersättningen uppgick till 119 232 kr per år samt att hon hade beviljats personlig assistans enligt socialtjänstlagen (2001:453) och ledsagarservice enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

CSN bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Visserligen är J.F:s sjukersättning inte längre tidsbegränsad men hennes inkomst överstiger 2,5 prisbasbelopp (107 000 kr år 2011). Det förhållandet att hon blivit beviljad ledsagare/hemtjänst är inte synnerliga skäl för avskrivning. Inte heller det förhållandet att J.F. avbröt sin sjuksköterskeutbildning på grund av sjukdom år 2000 är skäl för avskrivning. I förarbetena till studiestödslagens regler om avskrivning av studielån nämns några fall där avskrivning kan göras på grund av synnerliga skäl. Det gäller exempelvis studerande som under sin studietid fått en skada eller sjukdom som uppenbarligen hindrar att utbildningen fullföljs eller att utbildningen utnyttjas i arbetslivet. Den studerande kan i sådant fall tvingas till skuldsättning för kompletterande utbildning, vilket

kan motivera att en del av den totala skulden skrivs av. J.F. saknar skuldsättning för kompletterande utbildning och uppfyller således inte villkoren för avskrivning. CSN har tidigare beviljat henne skuldreducering enligt reglerna om sjukförsäkring för studerande med 18 639 kr på grund av hennes sjukperiod våren 2000.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2011-07-29, ordförande Groth) anförde: Avskrivning av studielån får ske i fall då det föreligger synnerliga skäl enligt 8 kap. 12 § studiestödslagen (1973:349, omtryckt 1988:877). Möjligheten till avskrivning har i praxis tillämpats mycket restriktivt och oftast krävs det att låntagaren har beviljats sjukersättning utan tidsbegränsning och att dennes inkomst understiger 2,5 prisbasbelopp. J.F. har beviljats sjukersättning tillsvidare, men hennes årsinkomst överstiger 2,5 prisbasbelopp. – Möjlighet till avskrivning finns också om låntagaren under sin studietid fått en skada eller sjukdom som uppenbarligen hindrar att utbildningen fullföljs eller att utbildningen utnyttjas i arbetslivet (se prop. 1987/88:116 s. 50). – Av utredning i målet framgår att J.F. sedan tolv års ålder lider av diabetes typ 1. Under studietiden uppstod sådana komplikationer som medförde att hon var tvungen att avbryta sina studier. Hennes tillstånd har därefter förvärrats så pass mycket att hon har bedömts vara helt arbetsoförmögen i alla på arbetsmarknaden förekommande arbeten, även anpassade sådana, i all överskådlig framtid. J.F. kommer således aldrig att kunna fullfölja sin utbildning eller utnyttja den del hon har fullgjort och det finns inte heller någon kompletterande utbildning som skulle kunna hjälpa henne att återvända till arbetslivet. Det har också framkommit att J.F. har stora merkostnader med anledning av sin sjukdom i form av bl.a. hemtjänst och färdtjänst som hon inte får någon ytterligare ersättning för att täcka. Vid en samlad bedömning finner förvaltningsrätten att det föreligger sådana synnerliga skäl att J.F. ska beviljas avskrivning av studieskuld (jfr RÅ 1995 not. 180). – Av utredningen framgår dock också att J.F. redan innan hon var tvungen att avbryta sina studier hade vissa problem på grund av sin diabetes och hennes syn hade börjat bli sämre. Förvaltningsrätten anser därför att hon själv måste bära en del av risken för att hon påbörjade sin utbildning trots sina besvär. Vid årsskiftet 2010/2011 uppgick J.F:s skuld till 159 311 kr. Mot bakgrund av att det är först då som J.F. har blivit beviljad sjukersättning tillsvidare och således visat att hennes arbetsförmåga är nedsatt för all överskådlig framtid finner förvaltningsrätten att det är det skuldbeloppet som ska beaktas. Förvaltningsrätten finner det skäligt att J.F. befrias från hälften av sin skuld. Hennes överklagande ska därför delvis befallas genom att 80 000 kr skrivs av från hennes studielån. – Förvaltningsrätten bifaller delvis överklagandet och förordnar att 80 000 kr ska skrivas av från J.F:s skuld för studielån.

Två nämndemän var skiljaktiga och anförde följande. Vi instämmer med majoritetens bedömning att det föreligger sådana synnerliga skäl att J.F. ska beviljas avskrivning av sin studieskuld, men anser att omständigheterna är sådana att hela hennes skuld ska avskrivas.

CSN överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten med ändring av domen skulle fastställa CSN:s beslut. CSN anförde bl.a. följande. J.F. har inte någon merskudsättning på grund av att hon tvingats avbryta utbildningen och avskrivning kan således inte komma i fråga på den grunden. I detta sammanhang bör även beaktas att J.F:s sjukdom uppkom redan innan hon påbörjade sina studier. För de personer som blir sjuka och får sjukersättning tillsvidare ska rätten till avskrivning i stället prövas mot betalningsförmågan. Enligt den praxis som utvecklats avseende avskrivning på grund av synnerliga skäl kan studielåneskulder avskrivas om låntagaren är beviljad sjukersättning som understiger 2,5 prisbasbelopp. De kostnader för medicin, sjukvård, sjukvårdsresor m.m. som faller inom ramen för högkostnadsskyddet bör aldrig beaktas vid prövningen av rätten till avskrivning. Med hänsyn till att J.F. får handikappersättning finns det inte heller skäl att beakta de kostnader hon har för hemtjänst och färdtjänst.

Även J.F. överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade avskrivning av hela studielåneskulden. Hon anförde bl.a. följande. När hon påbörjade sin utbildning år 1997 var hon fullt frisk och levde ett mycket aktivt liv med dubbla arbeten inom vård och friskvård. Hon hade aldrig påbörjat någon utbildning om hon hade haft problem med synen. Hon hade en termin kvar av sin utbildning när hon en morgon vaknade i princip helt blind. Det är omöjligt att spekulera i när och hur komplikationer kan tänkas uppstå bl.a. eftersom sjukdomen kan påverkas av yttre faktorer såsom kost och motion.

Parterna bestred varandras yrkanden.

Kammarrätten i Stockholm (2012-03-29, Wijkman, Lokrantz, referent, Otte) yttrade: Inledningsvis instämmer kammarrätten i förvaltningsrättens bedömning att det i målet föreligger ett antal faktorer som vid en samlad bedömning utgör synnerliga skäl för avskrivning av J.F:s studielån. Det faktum att J.F:s årsinkomst något överstiger 2,5 prisbasbelopp och vad CSN har anfört i övrigt föranleder inte någon annan bedömning. – Vad därefter gäller hur stor del av studielåneskulden som ska skrivas av anser kammarrätten, tvärtemot förvaltningsrätten, att det inte är skäligt att begränsa beloppet med motiveringen att J.F. själv måste bära en del av risken för att hon påbörjade sin utbildning trots sina besvär. Därvid har särskilt beaktats att, även om hon hade diabetes innan hon påbörjade sin utbildning, hennes ögonkomplikationer inte uppkom förrän under den senare delen av utbildningen. Mot denna bakgrund och med hänsyn till vad som i övrigt framkommit i målet finner kammarrätten att avskrivningen ska avse hela det kvarstående obetalda studielånet. J.F:s överklagande ska därför bifallas och CSN:s överklagande avslås. – Med bifall till J.F:s överklagande ändrar kammarrätten förvaltningsrättens dom på så sätt att hela hennes studielån avskrivs. – Kammarrätten avslår CSN:s överklagande.

CSN överklagade kammarrättens dom och yrkade att J.F:s studielån inte skulle skrivas av. CSN anförde väsentligen samma argument som i kammarrätten.

J.F. bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Hennes sjukdom och funktionsnedsättning innebär bl.a. många läkarbesök, långa vistelser på sjukhus samt stora kostnader. Eftersom hennes inkomst tangerar gränsen för existensminimum måste hon prioritera mellan att betala sitt studielån eller att försöka överleva.

Högsta förvaltningsdomstolen (2013-09-16, Melin, Sandström, Stenman, Nymansson, Rynning) yttrade:

Skälen för avgörandet

Enligt 8 kap. 12 § studiestödslagen (1973:349) i paragrafens lydelse enligt SFS 1988:877 får studielån avskrivas i fall då det föreligger synnerliga skäl till det.

I förarbetena anförts att avskrivning av studieskulder bör ske endast i undantagsfall. Så kan t.ex. vara fallet för den som på grund av sjukdom eller handikapp har en mer varaktigt nedsatt betalningsförmåga. I huvudsak torde det i sådana fall vara fråga om personer som har förtidspension med ett så lågt belopp att det knappast är rimligt att kräva återbetalning, åtminstone inte med hela skuldbeloppet. Avskrivning bör också kunna ske i det fall en studerande under sin studietid fått en skada eller sjukdom, som uppenbarligen hindrar att utbildningen fullföljs eller att utbildningen utnyttjas i arbetslivet. Den studerande kan i sådant fall tvingas till skuldsättning för en kompletterande utbildning, vilket kan motivera att en del av den totala skulden skrivs av (prop. 1987/88:116 s. 50).

Personer som är beviljade sjukersättning (tidigare förtidspension) med lågt belopp lyfts i förarbetena fram som en grupp som kan beviljas hel eller delvis avskrivning av studielån. Motsvarande grupp kan beviljas avskrivning av studiemedelsskulder enligt studiestödslagen i dess lydelse före 1989 (8 kap. 60 § första stycket studiestödslagen i paragrafens lydelse enligt SFS 1987:303). Vid sådan avskrivning krävs att låntagarens inkomst understiger avgiftsgränsen om 3,5 prisbasbelopp per år (RÅ 2005 not. 41).

Högsta förvaltningsdomstolen gör följande bedömning.

Vad gäller studielån finns inte någon i lagen angiven gräns för när en inkomst ska anses vara så låg att det finns synnerliga skäl för avskrivning. I förarbetena till 1989 års studiestödsreform finns dock inget som antyder att möjligheten till avskrivning ska vara mer generös vad gäller studielån än studiemedelsskulder. Detta talar för att inkomsten i vart fall inte bör överstiga 3,5 prisbasbelopp per år. Den av CSN uppställda inkomstgränsen om 2,5 prisbasbelopp för att låntagarens ekonomiska situation ska anses vara sådan att den utgör synnerliga skäl

för avskrivning, svarar väsentligen mot garantinivån för hel sjukersättning, vilken är 2,4 prisbasbelopp per år. Denna ersättning ska tillförsäkra den försäkrade en rimlig levnadsstandard och täcka normala konsumtionsbehov (prop. 2000/01:96 s. 114–116).

Högsta förvaltningsdomstolen finner att den i den praktiska tillämpningen uppställda gränsen för avskrivning, vid skattepliktig inkomst understigande 2,5 prisbasbelopp per år, kan tjäna som vägledning för när inkomst i form av hel sjukersättning ska anses vara så låg att återbetalning inte ska ske.

Om låntagarens inkomst något överstiger 2,5 prisbasbelopp kan det i vissa fall vara motiverat att helt eller delvis skriva av skulden. J.F. är beviljad hel sjukersättning och hennes inkomst överstiger 2,5 prisbasbelopp med i storleksordningen 10 000 kr. Hennes ekonomiska situation är obestridligen mycket ansträngd, med bl.a. sjukdomsrelaterade kostnader som inte helt kan täckas av förekommande ersättningssystem. Vid angivna förhållanden föreligger synnerliga skäl att helt skriva av skulden. Överklagandet ska därför avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 2164-12, föredragande Svärd

Rättsfall: RÅ79 2:51; RÅ 1995 ref. 68; RÅ 1995 not. 180; RÅ 2000 ref. 67 II och RÅ 2005 not. 41.

Litteratur: prop. 1987/88:116 s. 48–50 och 67; SOU 1987:39 s. 134.